

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Шарапа М. В.

У статті з'ясовано поняття мовної та комунікативної особистості, комунікативної свідомості в контексті формування професійної комунікативної компетенції майбутніх журналістів; окреслено основні аспекти розвитку їх професійної майстерності, зокрема вироблення власного стилю, вдосконалення мовленнєвої діяльності, опрацювання та створення текстів; розглянуто основні складові комунікативної компетенції та уміння, на формування яких необхідно звернути увагу під час організації навчальної діяльності студентів; актуалізовано необхідність вдосконалення уже відомих методик та розроблення інноваційних підходів щодо сприяння розвитку професійних якостей майбутніх фахівців, зокрема пов'язаних із комунікативною діяльністю.

Ключові слова: професійна комунікативна компетенція, професіограма фахівця, мовна особистість, комунікативна особистість, комунікативна свідомість, мовленнєва діяльність.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ ЖУРНАЛИСТОВ

Шарапа М. В.

В статье определены понятия языковой и коммуникативной личности, коммуникативного сознания в контексте формирования профессиональной коммуникативной компетенции будущих журналистов; подчеркнуты основные аспекты развития их профессионального мастерства, в том числе разработка собственного стиля, усовершенствование речевой деятельности, обработка и создание текстов; рассмотрены основные элементы коммуникативной компетенции и умения, на формирование которых необходимо обратить внимание во время организации учебной

деятельности студентов; актуализирована необходимость усовершенствования уже известных методик и разработки инновационных подходов к содействию развития профессиональных качеств будущих специалистов, в том числе связанных с коммуникативной деятельностью.

Ключевые слова: профессиональная коммуникативная компетенция, профессиограмма специалиста, языковая личность, коммуникативная личность, коммуникативное сознание, речевая деятельность.

THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE JOURNALISTS

Sharapa M. V.

The article studies the terms of linguistic and communicative personality, communicative awareness in the context of formation of professional communicative competence of future journalists; the main aspects of their professional skill development are outlined, in particular the development of their own style, improvement of the speech activity, text creating and processing. It also defines the main components of communicative competence and skills, the formation of which should be considered during the organization of educational activity of students. The need of known methodologies improvement and innovative approaches creation about the assistance of professional skills development, connected with the speech activity, is actualized.

Key words: professional communicative competence, profессиogram of a specialist, linguistic persona, communicative personality, communicative awareness, speech activity.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства гостро постає проблема формування професіоналізму майбутніх журналістів, що спрямовує роботу викладачів вищої школи на створення необхідних умов для вдосконалення інтелектуального та культурного рівнів студентів; оновлення процесу здобуття ними необхідних фахових знань, умінь і навичок; глибокого розуміння соціальної функції своєї професії тощо. Одним із пріоритетних завдань

викладання філологічних дисциплін для майбутніх журналістів є формування професійної комунікативної компетенції.

Аналіз досліджень і публікацій. У наукових роботах вітчизняних та зарубіжних учених досліджено психологічні аспекти проблем комунікативного вдосконалення особистості (Л. Виготський, Г. Костюк, І. Гальперін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, І. Зимня та ін.); комунікативну компетентність як важливу ознаку професіоналізму (Ю. Жуков, Д. Люїс, А. Маркова, А. Панфілова, Л. Петровська, Л. Столяренко та ін.); специфіку журналістської професії та особливості журналістської творчості (Ю. Андреева, Р. Бухарцев, В. Гоян, В. Здоровега, В. Олешко, О. Самарцев, Л. Світич, А. Тепляшина, Т. Тюлююкіна, Ю. Шаповал та ін.). Окрім вдосконалення вже набутого попереднього досвіду науковців щодо досліджуваної проблеми, актуальним залишається пошук нових шляхів формування мовної та комунікативної особистості студентів – майбутніх журналістів; детальне визначення змісту та принципів організації їх фахового навчання тощо.

Мета статті – окреслити основні аспекти формування комунікативної компетенції як одного з елементів сучасної професіограми майбутнього фахівця.

Досліджуючи модель *мовної особистості*, науковці виокремлюють такі основні її характеристики: вербально-семантична (власне мовна) визначає весь запас слів та словосполучень, якими користується особистість у природній вербальній комунікації; когнітивна (пізнавальна) пов'язана з інтелектуальним потенціалом особистості, його пізнавальною діяльністю; прагматична розкриває мету й завдання комунікації, інтереси, мотиви та комунікативні установки.

Поряд із поняттям *мовної особистості* функціонує й більш ширше поняття *комунікативної особистості*, особливістю якої є сукупність індивідуальних якостей та характеристик, які забезпечують уміння вибрати схему передавання інформації в конкретній ситуації, адекватно сприймати інформацію. Характеристика комунікативної особистості передбачає виявлення таких основних параметрів: мотиваційного (визначається комунікативними потребами),

когнітивного (формується під час набуття пізнавального досвіду індивіда; здібність сприймати свою мовну свідомість, а також усвідомлювати й оцінювати сам факт такої свідомості й адекватно оцінювати когнітивний діапазон партнера є основною характеристикою комунікативної особистості); функціональний (характеризується *комунікативною компетенцією*, яка насамперед передбачає володіння вербальними й невербальним засобами, уміння вдало добирати комунікативні засоби під час комунікації, формулювати висловлювання та дискурси відповідно до норм вибраного комунікативного коду й правил мовленнєвого етикету; така компетенція зумовлена значною кількістю когнітивних факторів (знаннями навколишнього світу, соціальними цінностями, здібністю адекватного сприйняття інформації) та актуалізується зважаючи на конкретні соціальні умови комунікації) [4, с. 139–143].

Рівень сформованості *комунікативної свідомості* – сукупності комунікативних знань і механізмів, що уможливають комунікативну діяльність людини: комунікативні настанови свідомості, ментальні комунікативні категорії (поняття), набір прийнятих у певному суспільстві норм і правил комунікації [5, с. 193] – впливає на розвиток та вдосконалення в студентів професійних умінь успішного планування та конструювання комунікативних ситуацій, володіння нормами комунікативної поведінки, швидкого орієнтування в інформаційному просторі та прийняття вдалих рішень, правильного вибору комунікативних стратегій та тактик різних типів дискурсу тощо.

Формування професійної компетентності студентів-журналістів, зокрема її комунікативної складової, залежить від чіткого усвідомлення ними мотивів навчальної діяльності. Оскільки професійне спілкування є основою всіх видів діяльності в журналістській роботі та самостійним видом професійної діяльності майбутнього працівника ЗМІ як представника професії типу «людина ↔ людина» [2, с. 227], то одним із завдань викладачів вузів є допомога студенту в усвідомленні та створенні власної професіограми, заснованої на загальних принципах вдосконалення та розвитку

загальнолюдських якостей (інтелігентності, ерудованості, комунікабельності, креативності, толерантності тощо) та окремих фахових, пов'язаних з майбутньою професією (вироблення та постійне вдосконалення власного стилю, допитливість та зацікавленість, наполегливість, уміння швидко реагувати та орієнтуватися навіть у складних умовах, здатність аналізувати та систематизувати інформацію, прагнення до постійного самовдосконалення тощо).

Забезпечення одного із важливих аспектів професійної майстерності майбутніх журналістів – вироблення власного стилю – зокрема передбачає формування в них звички багато читати: літературу, статті в газетах і журналах, щоб швидко визначати прийоми гідні уваги та занотовувати їх; умінь та навичок опрацьовувати тексти, постійно збагачувати свою лексику [1, с. 212–214]; оригінально, чітко формулювати думку та зрозуміло її висловлювати; уміти послуговуватися багатством мови тощо.

Високий рівень знання мови, її зображувальних можливостей, засобів переконання; володіння культурою спілкування; усвідомлене використання досвіду мовленнєвої діяльності в конкретній сфері спілкування, зокрема журналістиці – це основні складові комунікативної компетенції [3, с. 26]; вдосконалення яких має бути одним із мотивів навчальної діяльності студента-журналіста. Тому мовленнєва діяльність як основний вид діяльності в професії журналіста є основною сферою формування необхідних для подальшого фахового зростання студентів знань, умінь та навичок.

Модель мовленнєвої діяльності складається з таких етапів: орієнтування (усвідомлення потреби, мотиву мовленнєвої діяльності в конкретній ситуації спілкування); планування (вироблення комунікативної стратегії: вибір типу спілкування, визначення бажаного кінцевого результату, внутрішнє програмування мовленнєвої діяльності); виконання (відбувається головна дія: 1) породження мовлення в усній або письмовій формі чи 2) його сприйняття й розуміння (різні види перекодування змістових одиниць); контроль (оцінювання результату, звернення до можливих форм перевірки: чи досягнуто мети?) [3, с. 56–57]. Мовленнєва діяльність реалізується в двох формах: усній та писемній. Результатом

породження усного мовлення є говоріння, а сприйняття та розуміння мовлення є слухання. Тому важливими складовими комунікативної професіограми майбутнього журналіста, які необхідно формувати у вузі, вважаємо такі уміння:

- зацікавити слухача та втримати його увагу (прийоми повернення уваги слухачів та їх зацікавлення: несподіване формулювання теми; образне порівняння предмета обговорення; неочікуваний факт, зміна стилю тощо; прийоми утримання інтересу: відповідність інформації інтересам та потребам адресата; прийоми співучасті: слухач – дійова особа уявної ситуації, надання слухачеві можливості приймати рішення; прийоми навіювання тощо) [3, с. 64–66];

- слухати як адекватне та усвідомлене сприйняття інформації, її розуміння та мисленнєве опрацювання;

- постійно вдосконалювати навички письмового мовлення;
- практично застосувати знання про особливості публіцистичного стилю;

- опрацьовувати та створювати тексти (усвідомлення та забезпечення змістової, комунікативної та структурної цілісності тексту) тощо.

Серед важливих видів роботи журналіста є робота з текстом, який завжди характеризується завершеною цілісністю та зв'язністю. Тому, навчаючись у вузі, студенти набувають умінь помічати недоречності під час створення тексту та виправляти їх, правильно оформлювати текст як мовленнєвий твір за змістом, структурою та комунікативно цілісно, що передбачає взаємозв'язок комунікативного наміру автора з основною думкою тексту, мовними засобами її вираження та функціонально-змістовим типом мовлення.

Отже, формування комунікативної компетенції майбутніх журналістів як елемента загальної професійної компетентності передбачає виконання низки актуальних завдань, пов'язаних із забезпеченням необхідних умов розвитку та вдосконалення знань, умінь, навичок студента як комунікативної особистості із власною професіограмою, яка відповідає вимогам сучасного суспільства та є ефективною в досягненні професійної мети; а також із вдосконаленням уже відомих методик та розробленням інноваційних підходів щодо сприяння розвитку їх професійних якостей, зокрема пов'язаних із комунікативною діяльністю.

Список використаних джерел

1. Аньес І. Підручник із журналістики: Пишемо для газет. – К., 2013. – 544 с.
2. Локарева Г. В. Проблема формування у майбутніх журналістів культури професійного спілкування як ознаки комунікативної компетентності // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 30. – С. 221–228.
3. Смелкова З. С. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами газеты: Учебное пособие. – М., 2004. – 320 с.
4. Шарков Ф. И. Теория коммуникации (базовый курс). Учебник. – 2-е изд. – М., 2004. – 246 с.
5. Яшенкова О. В. Основы теории мовної комунікації : навч. посіб. – К., 2010. – 312 с.

References

1. Anies I. *Pidruchnyk iz zhurnalistyky: Pyshemo dlia hazet* [Journalism tutorial: We write for newspapers]. – К., 2013. – 544 p.
2. Lokarieva H. V. *Problema formuvannia u maibutnikh zhurnalistiv kultury profesiinoho spilkuvannia yak oznaky komunikatyvnoi kompetentnosti* [The problem of formation of a culture of professional communication among future journalists as a sign of communicative competence] // *Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools.* – 2013. – Issue 30. – P. 221-228.
3. Smelkova Z. S. *Ritoricheskie osnovy zhurnalistiki. Rabota nad zhanrami gazety: Uchebnoe posobie* [Rhetorical bases of journalism. Work on the genres of the newspaper: Tutorial]. – М., 2004. – 320 p.
4. Sharkov F. I. *Teoriya komunikatsii (bazovyy kurs). Uchebnik* [Communication Theory (basic course). Textbook]. – 2nd ed. – М., 2004. – 246 p.
5. Yashenkova O. V. *Osnovy teorii movnoi komunikatsii : navch. posib.* [Fundamentals of the theory of language communication: Teach. Manual]. – К., 2010. – 312 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Шарапа Марина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Житомирського державного університету імені Івана Франка; *поштова адреса: м. Житомир, проспект Миру 3, кв. 13.*
E-mail: mari12sha@i.ua.

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Шарапа Марина Васильевна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры украинского языка Житомирского государственного университета имени Ивана Франка; *почтовый адрес: г. Житомир, проспект Мира 3, кв. 13.*
E-mail: mari12sha@i.ua.

DATA ON AUTHOR

Sharapa Maryna V., Candidate of Philological Science, Assistant Professor, Assistant Professor of the Ukrainian Language Department
Zhytomyr Ivan Franko State University;
3, Prospekt Myru, app. 13, Zhytomyr
E-mail: mari12sha@i.ua.

УДК 378.011.3-051

ТВОРЧЕ ПОКОЛІННЯ УЧИТЕЛЬСТВА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ «НОВОГО СУСПІЛЬСТВА»

Шимченко Л. А.

Предметом дослідження є система формування творчої особистості майбутніх вчителів професійного навчання. Метою статті є прослідкувати, як за рахунок педагогічного циклу дисциплін та запровадження елементів педагогічної майстерності в педагогічних університетах, можливо забезпечити формування професійно-творчих вчителів. Для досягнення поставленої мети використано метод педагогічного спостереження, аналізу та описовий метод.